

1966 -ci ildə respublikamızda Cəlil Məmmədquluzadənin anadan olmasının 100 illik yubileyinə ciddi hazırlıq görüldü. Azərbaycan Milli Akademik Dram Teatrında adibin "Ölümlər" komediyasının yeni tamaşası üzərində qızğın iş gedirdi. Həmin tamaşanın yeni səhnəqrafik həlli işinə respublikanın ən güclü yaradıcı qüvvələri cəlb olunmuşdu. Tamaşanın quruluşçu rejissoru Tofiq Kazımov, bədii tərtibat müəllifi Tahir Salahov, bəstəkarı Qara Qarayev idi. Baş rollarda Məlik Dadaşov (Şeyx Nəsrullah) və Həsənağa Turabov (Kefli İsgəndər) çıxış etdirdilər.

Teatr və kino sənətimizin PARLAQ ULDUZU

Teatrda tamaşanın daxili baxışının müzakirəsində iştirak edən tanınmış sənətsünaslar, elm və ədəbiyyat xadimləri bu iki obrazın üzərində dayanaraq özünün orijinal və bitkin səhnəqrafik həllini tapan Şeyx Nəsrullah və Kefli İsgəndərin ifaçıları barədə xoş sözlər söylədilər. O zaman 28 yaşlı Həsənağa Turabov teatr aləminə təzə gəlmişdi.

Xalq yazıçısı Mirzə İbrahimov məqalələrinin birində yazırdı ki, teatr mədəni sənətimiz, xəzinəmizdir. Böyük təsir, təlqin gücünə malik əsl teatr ocağı səhnə sənətinin başəri məramını, ictimai-fəlsəfi ideyasını təbliğ edir. Teatr səhnəsi, eyni zamanda təlsimli, cazibədar bir aləmdir. O, elə bir sehrli güzgüdür ki, yaxın və uzaq ölkələrin, xalqların həyatını, insanların mədəni aləmini aydın göstərir. Orada aktyor minlərlə adamla üz-üzə, göz-gözü söhbət edir, canlı, hərərətlı ünsiyyət yaradır. Hər axşam tamaşaqaşağı işıqlar sönrək pərdə qalxanda yüzlərlə çıraq kimi yanar göz aktyora dikilir. İnsanları sevindirmək, düşündürmək, onlarda yaxşıya və gözəlliyə məhəbbət, eybəcəriyyə nifrət oymatmaq - bundan böyük sevinc, bundan şirin səadət olarmı?

Lakin bu səadət asanlıqla başa gəlmir. Səhnə oraya hər ayaq basana sevinc paylamır. Gərəkdir sənəti sevməyə, ona ürəkədən bağlana, zəhmətlə, səbirlə, inadla, hətta özünü unudaraq çalışmağı bacarasana ki, o da səni öz mərtəbəsinə ucaldar... O da sənətini, səhnəni sevmişdi...

Həsənağa Turabov 1938-ci il aprelin 24-də Bakıda anadan olub, 31 sayılı orta məktəbdə təhsil alıb. Orta məktəbi bitirdikdən sonra Azərbaycan İncəsənət İnstitutuna daxil olub və 1960-cı ildə aktyorluq ixtisası üzrə ali təhsilini başa vurub. Elə həmin ildə Azərbaycan Dram Teatrında aktyor kimi fəaliyyətə başlayıb. Və ömrünün sonuna qədər bu teatrda çalışıb.

Səhnə fəaliyyətinə başladığı ilk illərdən lirik-psixoloji üslubu ilə seçilirdi. Rejissorlar heç tərəddüd etmədən Azərbaycan və dünya dramaturqlarının əsərlərində ona baş rolları etibar etdirdilər. Bəxti gətirmişdi... Ağasadiq Gəraybəyli, İsmayıl Dağıstanlı, İsmayıl Osmanlı, Mehdi Məmmədov, Adil İsgəndərov və neçə-neçə güclü sənətkarlarla tərəf müqabil olurdu.

Deyilənə görə, tələbə Həsənağa oxuduğu illərdə elə də parlaq gələcək vəd etməmişdi. Özü isə bu haqda belə deyirdi: "Hiss edirdim ki, aktyor olmaq üçün institutda vaxt itirmək lazım deyil". Elə buna görə də hələ heç kəsin tanımadığı bu gənc institutda oxuya-oxuya uşaqlıqdan sevimli məkanı olan Akademik Milli Dram Teatrına üz tutur. Orada ikinci, üçüncü dərəcəli rollar oynamağa,

özünü aktyor kimi yetişdirməyə çalışırdı. Teatr mühitini, onun "mətbəx"inin sirlərini öyrənməyə can atır, əsl sənət dərşini elə burada çalışan Möhsün Sənanı, Ələsgər Ələkbərov, Ağadadaş Qurbanov, Hökumə Qurbanova, Leyla Bədərbəyli kimi teatr məktəbindən alır.

Tələbəlik dövründə institutda səhnələşdirilən "Hacı Qara" tamaşasında ona da rol verilir. Tamaşanı izləyənlər arasında olan Adil İsgəndərov Həsənağa Turabovun oyununu bəyənir və tamaşa başa çatandan sonra onu yanına çağırır deyir: "Sən çox istedadlı aktyor olacaqsan, ancaq komik rollar yox, dramatik rollar yaratmalısən". Bu böyük sənətkarın məsləhəti həvəskar aktyorun bütün gələcəyini dəyişməyə bəs edir. Yarıdıcılığı boyunca, demək olar ki, ancaq dramatik rollar yaradır. O dövrün tamaşaçıları Həsənağa Turabovun Vahidini ("Kəndçi qızı"), Azarini ("Yaxşı adam"), Hamletini ("Hamlet"), Lionelinini ("Orman qızı"), Kefli İsgəndərinini ("Ölümlər"), Xəyyamını ("Xəyyam") çox yaxşı xatırlayırlar. Onun ən parlaq, yaddaqalan rolu isə Kefli İsgəndər idi... "Ölümlər" tamaşasındakı Kefli İsgəndərin monoloqunu xatırlayarkən Həsənağa Turabovun bənzərsiz ifası, diksiyası, səhnəyə hakim olmaq məhərəti, tamaşaçıni ovsunlamaq bacarığı və s. yaradıcılıq keyfiyyətləri birer-birər göz önündən keçir. Zənnimcə, bu uğurun mayasında başqa bir səbəb də var: o əsl istedad idi...

Həsənağa Turabov Azərbaycan kinosunun da parlaq siması idi. Teatr səhnəsində olduğu kimi, kino aləminə də epizodik rollarla gəlmişdi. Kim bilir, "Qara daşlar", "Telefonçu qız", "Sən niyə susursan?", "İstintaq davam edir", "Sevil" bədii filmlərindəki rollar onun kinematografik istedadını üzə çıxarmasaydı, bəlkə də "Yeddi oğul istəmə" filmindəki Gəray bəy obrazı da yaranmayacaqdı. Bu obraz ona məşhurluq gətirmişdi... Tanınmış kinoşünas Aydın Kazımzadə deyir: "Həsənağa Turabov kinoda əllidən artıq rol oynamasına baxmayaraq, böyük səh-küyə səbəb olan və kinomuzun tarixinə qızıl hərfərlə yazılan rolu məhz Gəray bəydir. Mən deyərdim ki, onun kinodakı inkişafı məhz həmin obrazdan başlayıb".

Qızı Sevinc Turabova deyir ki, atası Gəray bəy obrazı ilə ilk növbədə özünü ifadə edib: "Atam Gəray bəy obrazı ilə öz həyatını yaşayıb. Elə bil, Gəray bəy özüdür ki, var. Xasiyyəti eyni idi. Mərd, qürurlu... Heç kimə baş əyməzdi, sözümdən heç vaxt dönməzdi. Gəray bəy mənfı obraz olsa da, kişilik rəmzi kimi tanındı. Hər yerdə onu Gəray bəy deyə çağırırdılar. Vəziyyət o yerə çatmışdı ki, mənə də Gəray bəy qızı Humay adlandırıldı...". Sənətin, sənətkarın gücü, möcüzəsi də bax, elə budur...

"Yeddi oğul istəmə" filmindəki Gəray bəy obrazını aktyorun kino yaradıcılığının ən parlaq səhifəsi kimi qiymətləndirilənə isə təvəzökarcasına belə cavab verirdi: "Bu, rejissorun seçimidir, mən yalnız onun dediklərini etmişəm".

Əslində isə heç də belə deyildi. Çünki görkəmli aktyor ən xırda obrazdan tutmuş, baş qəhrəmana qədər bütün rollarına eyni məsuliyyətlə yanaşır, onun ruhunu hiss edir, can qoyurdu. O rollara öz improvizasiyasını,

pozitivizmini qatırdı. Etiraz edən rejissorlansa ən doğrusunu etdiyinə inandıra bilirdi. Bir sözlə, Həsənağa Turabov obrazla yaşamağı, obrazı yaşatmağı və bu hissələri tamaşaçıya ötürməyi çox gözəl bacarırdı.

Onun "Babək" filmindəki Afşin obrazı da yaddaqalandır. Qəribədir ki, Gəray bəy obrazı kimi mənfı obraz olan Afşin Həsənağa Turabovun müsbət xarakteri qarşısında "duruş gətirə" bilmir və o, müəyyən müsbət çalarlar doğurur. Aktyorun "Axırncı aşırım", "Çarvadarların izi ilə", "Ürək... Ürək", "Sevinc buxtası", "Dantenin yubileyi", "Qəm pəncərəsi", "Bəyin oğurlanması" və başqa filmlərdəki rolları da ifa tərzləri ilə seçilir.

Həsənağa Turabov özünü rejissor kimi də sınağa çəkmişdi. "Qanlı zəmi" filmində həm baş rolun ifaçısı, həm də rejissoru idi. O, "Tənha narın nağılı" və "Atlan yəhərləyin" filmlərinə də quruluş vermişdi. Kinoşünas Aydın Kazımzadə "bütün dillərdə oynamağı bacaran sənətkar" kimi dəyərləndirirdi Həsənağa Turabov haqqında deyir: "Həsənağa Turabov dünyəşöhərlı aktyordur. O, ömrünü teatr və kinoya həsr etdi. Həsənağa teatrda təkcə aktyor kimi çalışmadı, o, rejissor, bədii rəhbər, direktor oldu. Çalışdığı bütün sahələrdə həm yaradıcı insan, həm də məmur kimi işinin öhdəsindən layiqincə gəlirdi. O, aktyorluq baxımından səviyyəsini axıra qədər saxladı".

Xalq artisti Ağaqışı Kazımov aktyorun milli teatrımıza gətirdiyi yeniliklərdən danışıarkən deyir: "Həsənağa Turabovun kinoda və teatrda yaratdığı obrazları tərzinin bir gözünə qoysaq, tən gələr. Çünki Həsənağa Turabov həmişə kamera qarşısına özünün teatrdakı məsuliyyətini gətirirdi. O, teatra yaxşı mənada dahilərə məxsus yenilik gətirdi. Teatrda qışqırığı, pafosu, hansısa bir ifadəni qabartmağı unutdurdu..."

Çoxları onu həddən artıq əzəzil, rəhmsiz biri kimi təsvür edirdi. Əslində isə o, göründüyü kimi deyilmiş. Sadəcə, nizam-intizamı çox sevmiş və öz işində də yetərincə məsuliyyətliymiş. Tanınmış aktyor, Əməkdar artist Füzüli Həsənovun dediklərindən: "...O, cüssəli insan deyildi, balacaboy idi. Amma "Azdrama"nın səhnəsinin qəribə möcüzəsi var. Burada hər adam parlaq bilmir. Çox cüssəli aktyorlar olub ki, heç biri görünməyib. Həsənağa Turabov isə o balaca boyu ilə sanki səhnəni doldururdu. Həddən artıq cəlbədedici aktyor idi. Zalda canlanma yaratmağı bacarırdı..."

Bəli, səhnədə, kinoda çox şeylər etdi, ancaq bütün sənət arzularını həyata keçirə bilmədi. Həyatının son illərində Ağa Məhəmməd Şah Qacar rolunu oynamaq istəmə, ömür vəfa etmədi. 2013-cü ildə Dram Teatrında səhnəyə qoyulan "Qacar" tamaşası aktyorun 75 illiyinə həsr edilmiş, baş rolu isə daha bir görkəmli sənətkarımız Fuad Poladov oynamışdı.

Onun haqqında belə deyirlər: "Həsənağa Turabov əsl şəxsiyyət idi. Azərbaycan teatr və kino sənətində bir neçə barmaqla sayılacaq sənətkarlar var ki, onlardan biri də odur. Azərbaycan mədəniyyəti, Şeyx Nəsrullah, əxlaqı bu insanda cəmlənmişdi. Belə insanlar nadir hallarda doğulur".